

З. Романівка

Львівський державний університет внутрішніх справ,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗНАРЯДЬ ТА ЗАСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

© Романівка З., 2016

Розроблено теорію кримінального права й криміналістики, положення формально-логічної теорії; загальну класифікацію знарядь і засобів вчинення злочину; приватну класифікацію окремих видів знарядь і окремих видів засобів вчинення злочину.

Ключові слова: знаряддя, засоби, злочин, склад злочину, закон, злочинець, покарання.

З. Романівка

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КЛАССИФИКАЦИИ ОРУДИЙ И СРЕДСТВ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Разработана теория уголовного права и криминалистики, положение формально-логической теории; общая классификация орудий и средств совершения преступления; частная классификация отдельных видов орудий и отдельных видов средств совершения преступления.

Ключевые слова: орудия, средства, преступление, состав преступления, закон, преступник, наказание.

Z. Romanivka

THEORETICAL BASIS OF CLASSIFICATION TOOLS AND MEANS OF COMMITTING A CRIME

In the article, the development of the theory of criminal law and criminology, provision of formal logical theory; general classification tools and means of committing a crime; Private classification of certain types of weapons and certain types of drugs crime.

Key words: tools, equipment, crime, crime, law, criminal, punishment.

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу законодавець надає вагомого кримінально-правового значення знаряддям та засобам вчинення злочину. Під час вчинення злочинів особами, що їх вчиняють, використовуються різноманітні знаряддя та засоби. Залежно від описання законом об'єктивної сторони конкретного складу злочину, знаряддя та засоби вчинення злочину може виконувати роль обов'язкових або кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак. Кожен конкретний злочин має багато ознак, які його індивідуалізують, зокрема об'єктивних, які характеризують діяння суб'єкта (дію або бездіяльність), шкоду, яка заподіяна діянням, а також і ті зовнішні умови, у яких вчиняються суспільно-небезпечне посягання. Об'єктивний бік складу злочину утворюють зовнішні його ознаки, встановлені законом. Під об'єктивною стороною складу злочину потрібно розуміти зовнішній прояв злочинної діяльності, який характеризується суспільно-

небезпечним діянням, суспільно-небезпечним наслідком, причинним зв'язком між ними, а також місцем, часом, способом, обстановкою, знаряддям та засобами вчинення злочину [1, с. 630].

У зв'язку з цим виникає необхідність детальнішого дослідження знарядь та засобів вчинення злочину та теоретичних основ їх класифікації.

Аналіз дослідження проблеми. Знаряддя та засоби вчинення злочину поряд з іншими ознаками елементів складу злочину досліджувались у працях таких учених: М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. К. Грищука, М. Й. Коржанського, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, М. І. Хавронюка, С. С. Яценка та ін. Проте більшість із цих досліджень мають фрагментальний характер, а ґрунтовного аналізу знарядь та засобів вчинення злочину та теоретичних основ їх класифікації немає.

Мета роботи – визначити теоретичні основи класифікації знарядь та засобів вчинення злочину та аналізу наукових позицій.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка класифікація характеризується наявністю певних властивостей. Насамперед цей розподіл або система послідовних розподілів, які зроблені з погляду характеристик, зокрема ознак, істотних для виконання теоретичних і практичних завдань. Ознаки можуть бути подеколи істотними й неістотними. Основні труднощі під час побудови класифікації найчастіше виражаються саме у неправильному знаходженні підстави розподілу. По-друге, цей розподіл предметів по групах повинен говорити про їхні властивості. І, нарешті, результати класифікацій можуть бути подані у вигляді схем.

У кримінальному праві не існує будь-якого вичерпного списку знарядь і засобів вчинення злочину або хоча б загальноприйнятого їх переліку. У межах криміналістики є різні спроби класифікації окремих видів знарядь, зокрема, зброї. Цих типологій і класифікацій налічується більше тридцяти. Це зрозуміло, тому що з розвитком інших наук з'являються нові види знарядь (атомна зброя тощо) і засобів (нові отрути, наркотичні речовини). Зрозуміло, що багато що з них створюється з суспільно корисною метою, але потім включаються суб'єктами кримінальної діяльності до процесу заподіяння збитку суспільним відносинам.

Наявність однорідних об'єктивних властивостей в усіляких формах матерії пояснює розмаїття знарядь і засобів вчинення злочину. Наприклад, камінь, вогнепальна зброя, радіація виявляються однаково придатними для здійснення вбивства. Отже, предмет або явище отримують “призначення” знаряддя або засобу “через безліч властивих їм властивостей, які суб'єкт злочину може застосувати у процесі заподіяння шкоди”. Суб'єкт складу злочину нічим не обмежений у виборі цих знарядь, і згодом з'являтимуться усе нові види. Тому необхідно провести класифікацію знарядь і засобів злочину, враховуючи не будь-яку предметну ознаку, а використовуючи інші критерії.

Незважаючи на різноманіття різних класифікацій, не можна говорити, що вони цілком відповідають запропонованим вимогам формально-логічної теорії класифікацій. Допускаються погрішності у виборі підстави підрозділу об'єктів, не дотримуються правила вимірності і єдності підстави або ж порушується вимога безперервності розподілу.

Знаряддя й засоби вчинення злочину є складними системними утворами. У процесі класифікації необхідно охарактеризувати їх з різних позицій, відмежувати усі існуючі зв'язки й взаємини, що мають значення не тільки для теорії, але й для практичної діяльності. В основу повинні бути покладені єдині, вихідні (базові) ознаки, властиві усім видам знарядь і засобів вчинення злочину. У цьому випадку можлива побудова багаторівневої системи, що відповідає рядам класифікації. Стане можливим розгляд класифікації й окремих знарядь і засобів та їхніх груп за ознаками, що визначають специфіку й їх відносну самостійність. Подібний підхід дає змогу побудувати систему, що впливає із двох підвидів:

- 1) загальна класифікація знарядь і засобів вчинення злочину;
- 2) приватна класифікація окремих видів знарядь і окремих видів засобів вчинення злочину.

У теорії криміналістичної класифікації злочинів висловлено ідею про доцільність побудови загальних і приватних систем класифікацій не тільки ізольовано, з урахуванням власних ознак злочинів, але й за ознакою їх співвідношення з іншими системними утвореннями. Ці положення запропоновано застосовувати й під час класифікації знярядь як одного із центральних механізмів вчиненого й процесу його відбиття: “злочинець – зняряддя злочину – предмет впливу”. Ці положення застосовні й під час класифікації засобів вчинення злочину.

Як правило, класифікації мають практичне значення для правозастосування, даючи змогу правильно розібратися у тих чи інших властивостях досліджуваного об’єкта, оскільки у логічну їхню основу повинен бути покладений єдиний критерій розмежування, залежно від якого буде побудована уся система.

Враховуючи ці положення, потрібно враховувати кримінально-правову класифікацію. Вона буде необхідною передумовою достовірного розуміння сутності досліджуваного явища, ефективності пізнання його правової природи й виявлення закономірностей розвитку, які необхідні для його практичного застосування.

Розробка теорії кримінального права й криміналістики, положення формально-логічної теорії дають змогу визначити види класифікацій досліджуваних об’єктів. Основною можна вважати класифікацію знярядь і засобів, враховуючи їхні кримінально-правові характеристики. Залежно від того, як вони закріплені у нормах кримінального законодавства, визначається роль знярядь і засобів як конструктивних ознак об’єктивної сторони основного складу злочину, факультативні ознаки об’єктивної сторони складу злочину, що впливають на кваліфікацію; обставин, що впливають на ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння; що виявляють вплив на визначення виду та терміну покарання; таких, що виступають у ролі пом’якшувальних і обтяжуючих обставин.

Ця класифікація має не тільки загальнотеоретичне значення, але й практичне. Безумовно, що максимальне кримінально-правове значення знярядь та засобів вчинення злочину здобувають під час включення їх у диспозицію статті Особливої частини. У цьому випадку наявність цих знярядь і засобів є обов’язковою ознакою складу злочину й впливає на кваліфікацію діяння.

В іншому випадку використання знярядь і засобів вчинення злочину також впливає на кваліфікацію, перетворюючи склад у кваліфікований або особливо кваліфікований. Законодавець виділив такі види знярядь і засобів вчинення злочину: зброю, вогнепальну зброю, предмети, що використовуються як зброя, підроблені документи, транспортні засоби, вибухові речовини, хімічні речовини, електрострум, повітряне судно, різні механічні транспортні засоби тощо.

Лінгвістичний і логічний аналіз тексту диспозицій статей Особливої частини КК України дає можливість зробити висновок, що більшість статей опосередковано припускає застосування різних знярядь і засобів у процесі здійснення об’єктивної сторони складу злочину.

Відсутність у диспозиції норми про вбивство вказівки на використання знярядь або засобів як обов’язкової ознаки цілком виправдана, тому що немає потреби захищувати норму зайвими описами, до того ж фактично нереально вказати усі можливі варіації знярядь і засобів, що використовувались злочинцем. Проте очевидно, що використання знярядь і засобів вчинення злочину у цьому випадку підвищує суспільну небезпеку діяння й впливає на призначення покарання.

Ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України передбачені обставини, які підлягають доказуванню, а саме: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом’якшують покарання тощо.

Отже, обставини, що характеризують подію злочину, говорять про місце, яке займають зняряддя й засоби його вчинення. Вони відіграють істотну роль у процесі доведення, визначаючи характер і ступінь суспільної небезпеки, і впливають на вид та розмір покарання.

Висновки. Підсумовуючи, варто відзначити, що залежно від того, як зняряддя та засоби закріплені у нормах кримінального законодавства, визначається роль знярядь і засобів як ознак об’єктивної сторони основного складу злочину, що характеризують його об’єктивну сторону; як

факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину, що впливають на кваліфікацію; як обставин, що впливають на ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння; що виявляють вплив на визначення виду та терміну покарання; що виступають як обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання.

1. Дудоров О. О. *Вибрані праці з кримінального права / передне слово д-ра юрид. наук, проф. В. О. Навроцького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка.* – Луганськ, 2010. – 952 с. 2. *Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов., від 22 лютого 2016 року: Офіц. текст.* – К.: Алерта, 2016. – 202 с. 3. *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов., від 18 січня 2013 року (відповідає офіц. тексту).* – К.: Алерта, 2013. – 270 с.

REFERENCES

1. Dudorov O. O. *Vy`brani praci z kry`minal`nogo prava / Perednye slovo d-ra yury`d. nauk, prof. V. O. Navroz`kogo / MVS Ukrayiny`, Lugan. derzh. un-t vnutr. sprav im. E. O. Didorenka,* 2010. – 952. 2. *Kry`minal`ny`j kodeks Ukrayiny`: chy`nne zakonodavstvo iz zminamy` ta dopov. na 22 lyutogo 2016 roku: Oficiz. tekst.* – K.: Alerta, 2016. – 202s. 3. *Kry`minal`ny`j procesual`ny`j kodeks Ukrayiny`: chy`nne zakonodavstvo iz zminamy` ta dopov. na 18 sichnya 2013 roku: (Vidpovidaye oficiz. tekstovi) – K.: Alerta,* 2013. – 270 s.